

PRZEMYSŁAW PAWEŁ GRZYBOWSKI
KATARZYNA MARSZAŁEK

(Nie)upowszechnianie w Internecie polskojęzycznego dorobku z pedagogiki międzykulturowej

Streszczenie: Autorzy przedstawiają kanały upowszechniania dorobku naukowego z zakresu edukacji międzykulturowej i pedagogiki międzykulturowej w Internecie na zasadzie otwartego dostępu, w wyszukiwarkach jak Google Scholar oraz specjalistycznych portalach społecznościowych dla naukowców i badaczy: Academia.edu i ResearchGate.net. Koncentrują się szczególnie na zamieszczonym w tych kanałach dorobku z pedagogiki międzykulturowej w języku polskim. Przedstawiają wyniki analizy ich zawartości oraz propozycje dotyczące upowszechniania polskojęzycznego dorobku pedagogów międzykulturowych.

Słowa kluczowe: edukacja międzykulturowa, pedagogika międzykulturowa, upowszechnianie dorobku, otwarty dostęp

Dorobek naukowy jest tym dobrem, które powinno być dostępne dla jak najszerszego i najbardziej różnorodnego odbiorcy. Zatem dbałość o powszechny dostęp do treści naukowych, sposoby dystrybucji dorobku oraz wzmocnienie jego widoczności są ważnymi zadaniami zarówno dla pracowników naukowych, jak i bibliotekarzy. Poprawnie zarchiwizowany i udostępniony dorobek naukowy nie tylko realizuje zasadę otwartości, ale również przynosi wymierne korzyści uczoneму i reprezentowanej przez niego instytucji.

Małgorzata Rychlik (2017, s. 2)

W dobie masowego dostępu do Internetu i możliwości wykorzystywania różnych urządzeń do przesyłania oraz odczytywania plików tekstowych upowszechnianie dorobku naukowego jest wyjątkowo łatwe. O ile autorów artykułów i monografii nie ograniczają klauzule umów wydawniczych, to we własnym zakresie mogą je łatwo rozpowszechniać, by docierały do jak największej liczby czytelników. Pomagają w tym m.in. coraz bardziej popularne internetowe kanały przekazywania informacji i plików, w postaci bibliotek cyfrowych oraz specjalistycznych portali społecznościowych i wyszukiwarek.

Celem tego artykułu jest przedstawienie analizy przeprowadzonej przez nas 19 sierpnia 2019 roku pod kątem występowania w kanałach upowszechniania publikacji naukowych, kategorii pojęciowych dotyczących edukacji międzykulturowej oraz polskojęzycznych publikacji z pedagogiki międzykulturowej. Naszą intencją jest wymiana doświadczeń w trosce o popularyzację dorobku związanego z tą poddyscypliną¹. Prezentację wyników badania oraz propozycji praktycznych rozwiązań poprzedza charakterystyka najpopularniejszych kanałów służących upowszechnianiu treści naukowych (Grabowska i Śliwowski, 2013).

Zakładamy, że przemyślane i systematyczne udostępnianie publikacji naukowych w Internecie; aktywne korzystanie z sieciowych kanałów wymiany informacji naukowych; wykorzystanie zasad marketingu i kształtowania wizerunku do popularyzowania pisarstwa naukowego oraz jego efektów mogą przynieść wiele korzyści badaczom, ich macierzystym instytucjom, a także (pod)dyscyplinie naukowej i związanemu z nią środowisku.

Repozytoria, rejestry i numery identyfikacyjne

Do najpopularniejszych kanałów upowszechniania dorobku naukowego w Internecie należą instytucjonalne repozytoria cyfrowe, specjalistyczne portale społecznościowe, wyszukiwarki plików umożliwiające zakładanie profili użytkowników oraz indywidualne strony badaczy.

W niektórych uczelniach pracownikom oferowane są różne formy wsparcia technicznego upowszechniania dorobku – m.in. dostęp do sprzętu, oprogramowania lub pomoc pracowników biblioteki, którzy skanują teksty i zamieszczają je w imieniu badaczy w Internecie. Niekiedy pracownicy mają obowiązek zakładania stron internetowych zawierających listy publikacji i linki do swego dorobku dostępnego w Sieci, archiwizowania go w repozytoriach zarówno macierzystych uczelni, jak i w naukowych portalach społecznościowych i na tej podstawie obliczania punktów za publikacje, co jest wykorzystywane do okresowej oceny jednostek. Skala tego zjawiska jest trudna do oszacowania, ponieważ zmienia się w poszczególnych placówkach w zależności od podejścia władz wybieranych kadencyjnie. Na ogół internetowe upowszechnianie dorobku zależy od umiejętności poszczególnych osób i ich zamiłowania do społecznej aktywności.

¹ Autorzy są administratorami grup dyskusyjnych na Facebooku (m.in. Edukacja w kontekście akademickim, Stowarzyszenie Wspierania Edukacji Międzykulturowej) oraz redaktorami portalu Academia.edu.

Przy większości bibliotek uczelnianych i wojewódzkich w Polsce funkcjonują repozytoria cyfrowe, w których archiwizuje się dorobek naukowy różnego typu. Najczęściej są to artykuły, prace doktorskie, monografie i rozdziały z książek (Kowalska, 2009, ss. 1–22). W sierpniu 2019 roku na świecie funkcjonowało 5482 repozytoriów instytucjonalnych, w tym 107 w Polsce (http://v2.sherpa.ac.uk/view/repository_visualisations/1.html 19.08.2019).

Dzięki rozwojowi bibliometrii, w której wykorzystuje się informatyczne narzędzia gromadzenia i przetwarzania informacji o dorobku naukowym, możliwe jest nie tylko archiwizowanie danych o nowościach wydawniczych, ale także śledzenie rozwoju poszczególnych dyscyplin i trendów tematycznych w publikacjach. Repozytoria dysponują modułami, które umożliwiają wizualizację statystyk użytkowania zdeponowanych obiektów, co dostarcza informacji o ich popularności, a także (pośrednio) autorki/autora, tematyki tekstów, dyscypliny, jednostki naukowej itp. W celu zwiększenia „widoczności” zawartości repozytoriów w Internecie rejestruje się je w katalogach i wykazach online (Rychlik, 2014, ss. 321–335).

Większość internautów korzysta z wyszukiwarki **Google**. Badania przeprowadzone w 2014 roku wśród polskich badaczy wykazały, że aż 80,9% z nich wykorzystuje ją jako narzędzie pozyskiwania publikacji naukowych (Szprot, 2014).

Wyszukiwanie możliwe jest dzięki interoperacyjności, to jest budowaniu sieci powiązań między różnymi systemami informatycznymi – także naukowymi. Najpopularniejszym mechanizmem opartym na interoperacyjności, zarówno w repozytoriach cyfrowych, jak i w bibliograficzno-abstraktowych bazach danych, jest protokół gromadzenia metadanych OAI PMH (Open Archives Initiative Protocol for Metadata Harvesting). Umożliwia on agregatorom pobieranie zarchiwizowanych metadanych obiektów cyfrowych, przez co ułatwia komunikację między różnymi systemami. Agregatorami popularnymi wśród polskich akademików są m.in.: Federacja Bibliotek Cyfrowych, CEON czy OpenAIRE (Rychlik, 2017, s. 5). Dlatego tak istotne jest opisywanie publikacji naukowych przy pomocy słów kluczy, zamieszczanych w opisach tekstów, katalogach bibliotecznych i wizytówkach w portalach społecznościowych. Przy pomocy słów kluczy możliwe jest także wyszukiwanie informacji, analizowanie rozwoju naukowego badaczy, (pod)dyscyplin, instytucji itp. i na tej podstawie kształtowanie polityki naukowej (Drabek, 2012, ss. 1–7; 2013, s. 2).

Od kiedy czasopisma naukowe zaczęły być oznaczane numerem DOI (Digital Object Identifier), czyli cyfrowym identyfikatorem dokumentu elektro-

nicznego, można śledzić dynamikę przyrostu wskaźników altmetrycznych dla artykułów oznaczonych tym numerem. Do tego celu służy m.in. narzędzie Bookmarklet (Rychlik, 2017, s. 9). W repozytoriach polskich uczelni publicznych, od 2018 roku poszczególne teksty oznaczane są też numerem ORCID (Open Researcher and Contributor ID), to jest cyfrowym identyfikatorem autora lub współpracownika. Od 2018 roku z systemem ORCID został zintegrowany także portal Nauka Polska (<https://nauka-polska.pl> 19.08.2019).

Zarówno te systemy, jak i opisane poniżej portale dla naukowców stopniowo integrują swoje zasoby, „odsyłając” do siebie wzajemnie i umożliwiając logowanie się przy pomocy tych samych danych. Świadczy to o postępującej korporacyjności środowiska naukowego, co z jednej strony ułatwia pracę użytkownikom systemów, z drugiej jednak wyklucza z obiegu informacji tych, którzy z nich nie korzystają.

Wyszukiwarki i portale społecznościowe

W wyszukiwarkach internetowych, oprócz zasobów repozytoriów cyfrowych, uwzględniane są także dane z mediów społecznościowych.

Google Scholar (GS) jest uruchomiona w listopadzie 2004 roku darmową, wielojęzyczną, specjalistyczną wyszukiwarką opartą na światowych zasobach naukowych i edukacyjnych (<https://scholar.google.pl> 19.08.2019). Wbudowany weń moduł Google Scholar Citation jest wykorzystywany do wyszukiwania cytowań publikacji i obliczania wskaźnika tzw. indeksu Hirscha. W oparciu o ten moduł działa też popularny program Publish or Perish. Wyliczone przez oba narzędzia wskaźniki są uznawane m.in. przez Narodowe Centrum Nauki we wnioskach o grant oraz w dokumentacji awansowej (Rychlik, 2014, ss. 321–335).

GS zawiera informacje dotyczące ok. 390 mln (listopad 2018) publikacji (recenzowanych, jak i niepodlegających ocenie; naukowych, popularnonaukowych, beletrystycznych i in.) oraz tekstów niepublikowanych (prac dyplomowych, patentów, preprintów, materiałów do użytku wewnętrznego w instytucjach i in.) (https://en.wikipedia.org/wiki/Google_Scholar 19.08.2019). Umożliwia zakładanie indywidualnych kont użytkowników, w których można na bieżąco aktualizować listę publikacji. Wpisywane nań pozycje wyszukiwarka automatycznie w ciągu kilku dni integruje z rejestrami repozytoriów, dzięki czemu istnieje możliwość przekierowania ze strony wyszukiwarki do danego pliku w repozytorium uczelnianym, co zwiększa szanse na pobranie pliku i umożliwia zliczanie jego cytowań (Gusenbauer, 2018, ss. 177–214).

Jak jednak zauważa Rychlik (2017, s. 8): „(...) dla polskich uczonych, zwłaszcza humanistów, jest to niekiedy jedyne źródło tych wskaźników. Wiemy na pewno, że Google Scholar opiera swoje wyniki m.in. na pełnych tekstach pobranych z repozytoriów i baz danych, a posiłkując się narzędziem Publish or Perish dostarcza wielu wskaźników bibliometrycznych”. W wyszukiwarce tej, ze względu na niezamieszczenie licznych publikacji w Internecie i/lub nieujęcie ich w tematycznych wykazach bibliometrycznych, nie zostało uwzględnionych wiele starszych prac z nauk humanistycznych i społecznych (Racki i Drabek, 2013, ss. 40–43).

Użytkownikami portali społecznościowych jest ponad 2,5 mld osób (Gwoździński, 2016). Bezpłatne portale społecznościowe dla naukowców, studentów i miłośników nauki to Academia.edu (AE) i ResearchGate.net (RG). Pełnią one funkcje prywatnych repozytoriów publikacji i wyszukiwarek tekstów, preprintów, ilustracji, okładek, prezentacji, notatek i innych dokumentów. AE został założony we wrześniu 2008 roku przez Richarda Price'a w Stanach Zjednoczonych. Obecnie ma ok. 71 mln użytkowników. Z RG, założonego w maju 2008 roku przez Ijada Madischa, Sörena Hofmayera i Horsa Fickenschera w Niemczech, korzysta ok. 15 mln osób.

RG i AE w różnym zakresie umożliwiają stworzenie profilu naukowego zawierającego podstawowe informacje o użytkowniku (biografia prywatna i zawodowa, afiliacja, dane kontaktowe, zainteresowania, nagrody, granty, prywatne strony internetowe itp.). Widoczna jest tam lista innych użytkowników (współautorów, osób obserwowanych i obserwujących profil właściciela w systemie), z którymi powiązana jest dana osoba. Właściciele profili sami decydują o zasadach ich upublicznienia (w pełni lub częściowo publiczny). Oba portale charakteryzują się łatwością obsługi i łatwą dostępnością. Umożliwiają upowszechnianie publikacji za pośrednictwem modułu repozytoryjnego oraz włączanie użytkowników do sieci osób o podobnych zainteresowaniach. Posiadają też moduł rekomendowania zamieszczonych tekstów i projektów badawczych, a także moduł śledzenia aktywności umożliwiający otrzymywanie punktów za odwiedzanie profili użytkowników, rekomendowanie ich tekstów, stawianie pytań i udzielanie odpowiedzi itp. W RG pojawiają się ogłoszenia o wolnych etatach dla naukowców, zaproszenia do międzyuczelnianych i interdyscyplinarnych projektów badawczych, grantów, publikacji itp. W portalach znajdują się też profile wydawnictw i czasopism naukowych, widoczne jako „współautorzy” zamieszczonych w repozytorium tekstów. Ich moduły wyszukiwujące pozwalają przeglądać profile i publikacje użytkowników według m.in. imienia i nazwiska, afiliacji, zainteresowań (słowa kluczowe) itp. (Rozkosz, 2014, s. 16).

Polskojęzyczny dorobek pedagogów międzykulturowych w Internecie

Celem przeprowadzonej przez nas analizy było ustalenie obecności w kanałach upowszechniania dorobku GS, AE i RG, polskojęzycznych kategorii pojęciowych, publikacji i profili osób związanych z pedagogiką międzykulturową.

Zakładając, że każdy z członków największych w Polsce akademickich organizacji zajmujących się edukacją międzykulturową, tj. Stowarzyszenia Wspierania Edukacji Międzykulturowej (SWEM – 67 członków) i Zespołu Pedagogiki Kultury i Edukacji Międzykulturowej przy Komitecie Nauk Pedagogicznych PAN (ZPKiEM – 78 członków) mógłby posiadać swój profil publiczny we wspomnianych kanałach, a także udostępniać w Internecie swe publikacje opisane przy pomocy polskojęzycznych słów kluczy, można byłoby określić stopień upowszechnienia dorobku polskich badaczy zajmujących się zagadnieniami pedagogiki międzykulturowej.

Niestety nieupublicznienie niektórych profili prywatnych oraz nieoznaczenie ich przy pomocy kategorii pojęciowych związanych z pedagogiką międzykulturową znacznie utrudnia dokonanie analizy rzeczywistej aktywności pedagogów międzykulturowych w powyższych kanałach. Możliwe jest jednak ustalenie upowszechnienia ich dorobku na podstawie występowania w tytułach lub opisach uwzględnionych w kanałach publikacji następujących słów kluczy (kategorii pojęciowych): „edukacja międzykulturowa”, „edukacja wielokulturowa”, „wielokulturowość”, „międzykulturowość”. Dokonałiśmy zestawienia z ich odpowiednikami w językach angielskim, francuskim, niemieckim i hiszpańskim. Wybraliśmy je, ponieważ w tych językach najczęściej ukazują się publikacje dotyczące edukacji międzykulturowej. To czysto poznawcze zestawienie pozwala zorientować się w proporcjach występowania poszczególnych kategorii w różnych obszarach językowych.

Nie została przez nas uwzględniona kategoria „dialog”, ponieważ jest wyjątkowo interdyscyplinarna i byłoby trudno ustalić, w jakim kontekście została wykorzystana. W zestawieniu nie ma też kategorii „Inny”, „Obcy”, „różnica”, „tożsamość międzykulturowa”, „pogranicze kulturowe”, „różnorodność kulturowa”, „zróżnicowanie kulturowe”, które mimo że są kluczowe dla pedagogiki międzykulturowej, to w analizowanych kanałach w ogóle nie występują jako polskojęzyczne słowa klucze.

Analizując wybrane kanały, dokonaliśmy zestawienia słów kluczy podanych w opisach profilów polskich badaczy i instytucji związanych z edukacją międzykulturową. Z wykorzystaniem modułów wyszukiwarek uzyskaliśmy liczbę publikacji, w których tytułach i opisujących je słowach kluczach występują wymienione kategorie pojęciowe, po czym zestawiliśmy je dla poszczególnych języków.

Ponieważ interesowało nas przede wszystkim upowszechnianie polskojęzycznych kategorii pojęciowych związanych z pedagogiką międzykulturową, to obcojęzyczne publikacje polskich badaczy opisane przy pomocy kategorii obcojęzycznych zostały ujęte w zestawieniu dotyczącym języków obcych. Zdarza się, że niektórzy badacze nie uwzględniają w swych profilach publikacji w języku polskim, a zamieszczają tylko te obcojęzyczne, co w świetle analizy zawartości wymienionych portali prowadzi do mylnego wrażenia, że osoby te nie publikują po polsku tekstów o edukacji międzykulturowej.

Nie analizowaliśmy szczegółowo indeksów cytowań w wybranych kanałach, ponieważ interesowała nas tylko obecność poszczególnych kategorii pojęciowych, a nie skala ich recepcji. Nie podjęliśmy się też ustalenia motywów osób, które mimo że są obecne w środowisku pedagogów międzykulturowych i wiele publikują, to nie posiadają profilów we wspomnianych kanałach, zamieszczają tylko publikacje obcojęzyczne lub ich opisy są niepełne (brakuje słów kluczy związanych z pedagogiką międzykulturową) i jako takie nie przyczyniają się do budowania kapitału społecznego środowiska. Są to zagadnienia wymagające pogłębionych badań niezwiązanych z celem tego artykułu, ponieważ dotyczących postaw naukowców wobec upowszechniania dorobku w Internecie, ich umiejętności korzystania z dostępnych narzędzi oraz (nie)chęci do podejmowania publicznej aktywności w portalach społecznościowych.

Dokonane zestawienia przedstawiamy w tabelach. Podane obliczenia należy traktować jako przybliżone, ponieważ wielkości w każdym z kanałów nieustannie się zmieniają w miarę aktualizowania zawartości profilów przez użytkowników. Ze względu na ograniczoną objętość artykułu przedstawiamy tylko – naszym zdaniem – najistotniejsze wnioski.

Z zestawienia wynika, że polscy pedagodzy międzykulturowi rzadko upowszechniają w Internecie polskojęzyczny dorobek z własnej poddyscypliny.

GS indeksuje 8.300 polskojęzycznych publikacji na temat edukacji międzykulturowej (wraz z cytowaniami). Jednak zaledwie 16 osób posiada profil z listą publikacji opisany przy pomocy kategorii „edukacja międzykulturowa”, to jest nawet nie 1/4 członków wymienionych organizacji (tabela 1 wiersz 1/I). GS

czyerpie więc dane o publikacjach głównie z systemów bibliotecznych, a nie z dostarczanych danych przez pedagogów międzykulturowych.

W analizowanych kanałach „edukacja międzykulturowa”, jak i pozostałe kategorie pojęciowe podstawowe dla pedagogiki międzykulturowej w polskim dyskursie akademickim występują sporadycznie, zarówno w opisach zainteresowań, jak i jako słowa klucze zamieszczonych plików. W AE 957 publikacji zawiera kategorię „edukacja międzykulturowa” w tytule – przy czym tylko 23 teksty zostały opisane za pomocą tej kategorii słowem kluczem, co ułatwia ich identyfikację w systemie i znalezienie przy pomocy wyszukiwarek (tabela 1, wiersz 1/IV).

Tabela 1. Liczba osób podających dane słowo klucz jako opisujące ich zainteresowania naukowe, oraz liczba publikacji zawierających w tytule dane słowo klucz, w wyszukiwarce Google Scholar i portalu Academia.edu

L.p.		Liczba osób podających dane słowo kluczowe jako opisujące ich zainteresowania naukowe w Google Scholar GS i Academia.edu AE		Liczba publikacji zawierających w tytule dane słowo kluczowe w Google Scholar GS wraz z ich cytowaniami i Academia.edu AE (z liczbą artykułów oznaczonych danym słowem kluczowym)	
		I	II	III	IV
		GS	AE	GS	AE
1.	edukacja międzykulturowa	16	1	8 300	957 (23)
2.	intercultural education	98 (2 z Polski)	58	818 000	139 277 (667)
3.	éducation interculturelle	1	3	31 700	5 221 (16)
4.	educación intercultural	91	5	198 000	59 802 (591)
5.	interkulturelle Bildung	2	0	62 500	4 736 (9)
6.	edukacja wielokulturowa	2	1	8 190	428 (0)
7.	multicultural education	205 (2 z Polski)	56	1 130 000	177 448 (767)
8.	éducation multiculturelle	0	0	22 700	2 415 (1)
9.	educación multicultural	2	0	86 400	41 794 (33)
10.	multikulturelle Bildung	0	0	22 100	1 238 (0)
11.	międzykulturowość	0	1	591	211 (5)
12.	intercultural	33	740	1 010 000	227 391 (7 294)
13.	interculturel	11	12	34 500	5 585 (105)
14.	interk:ulturelle	1	30	111 000	10 401 (255)
15.	interculturalismo	1	3	9 750	3 161 (41)
16.	wielokulturowość	8	4	5 570	1 606 (35)
17.	multikulturalizm	0	1	866	408 (8)
18.	multicultural	27	316	1 330	252 618 (4 297)
19.	multiculturel	0	0	15 400	3 340 (27)
20.	multikulturelle	0	1	27 300	2 342 (10)
21.	multiculturalism	322	234	574 000	101 475 (2 212)

22.	multiculturalismo	36	26	101 000	36 728 (615)
23.	pedagogika międzykulturowa	6	1	3 490	471 (2)
24.	intercultural pedagogy	4	5	167 000	45 510 (40)
25.	pedagogika wielokulturowa	0	0	3 000	203 (0)
26.	multicultural pedagogy	1	4	294 000	49 967 (30)

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 2. Liczba specjalistów zajmujących się zagadnieniami z dziedziny pedagogiki międzykulturowej oraz instytucji, których nazwy zawierają kategorie pojęciowe związane z pedagogiką międzykulturową, w portalach Academia.edu i ResearchGate.net

L.p.		Ludzie (People/Researchers)		Uczelnie i instytucje (Universities/ Institutions)		Jednostki naukowe (Departments)	
		I	II	III	IV	V	VI
		AE	RG	AE	RG	AE	RG
1.	edukacja międzykulturowa	0	1	0	4	0	0
2.	intercultural education	1	5	1	1076	24	419
3.	éducation interculturelle	0	0	0	278	0	437
4.	educación intercultural	5	5	1	110	13	806
5.	interkulturelle Bildung	0	0	0	20	11	109
6.	edukacja wielokulturowa	0	0	0	4	0	0
7.	multicultural education	0	0	1	1 046	36	363
8.	éducation multiculturelle	0	50	0	387	0	340
9.	educación multicultural	0	0	0	107	1	1 006
10.	multikulturelle Bildung	0	0	0	20	0	106
11.	międzykulturowość	0	0	0	0	0	0
12.	intercultural	84	210	23	8	626	140
13.	interculturel	2	211	0	2	3	9
14.	interk:ulturelle	1	3	1	0	51	16
15.	interculturalismo	0	0	0	0	0	0
16.	wielokulturowość	1	0	0	0	0	0
17.	multikulturalizm	0	2	0	0	0	0
18.	multicultural	20	31	3	3	133	35
19.	multiculturel	0	28	0	1	0	1
20.	multikulturelle	0	0	0	0	0	0
21.	multiculturalism	4	3	0	0	18	4
22.	multiculturalismo	0	3	0	0	3	0
23.	pedagogika międzykulturowa	0	1	0	0	0	2
24.	intercultural pedagogy	0	+988	0	18	3	433
25.	pedagogika wielokulturowa	0	0	0	0	0	2
26.	multicultural pedagogy	0	158	0	12	1	297

Źródło: opracowanie własne. Uwaga: w pozycji 24/II system uniemożliwia podgląd większej liczby pozycji niż 988.

W wyszukiwarce GS, spośród założycieli i liderów SWEM oraz ZPKiEM, których publikacje stanowią punkt odniesienia dla większości zainteresowanych pedagogiką międzykulturową w polskim dyskursie akademickim, wśród wspomnianych 16 profili można znaleźć profil tylko jednego z profesorów. Brakuje m.in. profilów zasłużonych, dziś będących na emeryturze lub nieżyjących badaczy edukacji w środowiskach różnorodnych kulturowo. W AE i RG brakuje nie tylko profili większości polskich badaczy zajmujących się edukacją międzykulturową, lecz także śladów ich aktywności w postaci głosów w dyskusjach, rekomendacji tekstów, bieżących informacji o nowościach wydawniczych z pedagogiki międzykulturowej, składach i pracy zespołów badawczych, realizowanych projektach itp. Brakuje też odesłań do instytucjonalnych i prywatnych stron internetowych informujących o czasopismach i seriach wydawniczych dotyczących pedagogiki międzykulturowej. Brakuje otwartego dostępu do plików z bogatego wszak dorobku pisarskiego pedagogów międzykulturowych, w tym do tekstów z 81 tomów wyjątkowej serii „Edukacja Międzykulturowa”, w której publikują przede wszystkim specjaliści ze SWEM i ZPKiEM (Ogrodzka-Mazur, 2019, s. 29).

W GS prawie tyle samo polskojęzycznych publikacji dotyczy „pedagogiki międzykulturowej” (3.490), co „pedagogiki wielokulturowej” (3000). Potwierdza to spostrzeżenia z konferencji i lektury publikacji, że kategorie te bywają używane zamiennie, mimo iż model wielokulturowy jest oparty na odmiennych podstawach aksjologicznych i metodycznych, a w polskim dyskursie akademickim preferowany jest model międzykulturowy (tabela 1, wiersz 23/III i 25/III).

W RG tylko dwie jednostki naukowe zostały opisane przy pomocy kategorii „pedagogika międzykulturowa” (tabela 2, wiersz 23/VI). Poszukujący odesłań do opracowań z pedagogiki międzykulturowej (szczególnie ci niedoświadczeni i korzystający wyłącznie z Internetu jako źródła informacji o lekturach) nie tylko nie znajdą tam wskazań większości publikacji, ale biorąc pod uwagę liczbę osób, które podały kategorię „edukacja międzykulturowa” jako opisującą ich zainteresowania, dojdą do wniosku, że w Polsce mało kto się nią zajmuje, a istnienie instytucjonalnie umocowanej poddyscypliny „pedagogika międzykulturowa” jest znikome.

Wnioski i rekomendacje praktyczne

Wyłaniający się z powyższego zestawienia obraz (nie)upowszechniania dorobku polskich pedagogów międzykulturowych w Internecie dotyczy tylko

analizowanych kanałów GS, AE i RG. Pełen obraz zjawiska byłby możliwy do uzyskania dopiero po dokonaniu analizy zawartości uczelnianych repozytoriów cyfrowych, systemu ORCID oraz bibliotek cyfrowych (np. Polona).

Pedagogika międzykulturowa jako marka jawi się w tych kanałach jako niszowa, zaś specjaliści zajmujący się nią są rzadko obecni, a jeszcze rzadziej aktywni w narzędziach budowania akademickiego kapitału społecznego oraz kształtowania wizerunku badaczy i dyscypliny w przestrzeni publicznej. Z naszego doświadczenia wynika, że zjawisko nie jest charakterystyczne tylko dla pedagogów międzykulturowych, lecz dla większości przedstawicieli nauk społecznych i humanistycznych². Najwyraźniej jeszcze nie nadszedł czas masowego korzystania przez te środowiska z nowych technologii upowszechniania informacji naukowych. Istnieje jednak niebezpieczeństwo, że dorobek poszczególnych badaczy i ośrodków oraz wypracowane przez nich kategorie pojęciowe, które nie są upowszechniane i utrwalane w Internecie, mogą z czasem zagubić się w informacyjnym szumie.

W związku z tym opracowaliśmy następujące propozycje rozwiązań, których realizacja wspomogłaby prace środowisk zainteresowanych nad upowszechnieniem dorobku i budowaniem wizerunku pedagogiki międzykulturowej:

- powołanie w poszczególnych ośrodkach akademickich zajmujących się pedagogiką międzykulturową zespołów do opracowania dorobku (chronologicznego skatalogowania tekstów poszczególnych badaczy i jednostek oraz przygotowania ich wersji cyfrowych do udostępnienia w Internecie);
- we współpracy ze specjalistami z bibliotek akademickich zajmujących się bibliometrią i korzystających z internetowych kanałów upowszechniania dorobku naukowego (repozytoriów, GS, AE, RG), przeszkolenie wspomnianych zespołów w zakresie skanowania tekstów, ich opisywania przy pomocy słów kluczy oraz korzystania z wszystkich funkcji tychże kanałów; instrukcje mogłyby zostać sfilmowane i upublicznione m.in. na kanale Youtube, aby służyły także przyszłym zainteresowanym;
- założenie w wymienionych kanałach profili poszczególnych badaczy

² Pobieżna analiza zestawień obcojęzycznych kategorii pojęciowych dotyczących edukacji międzykulturowej, które przedstawiliśmy w tabelach, prowadzi do podobnych wniosków. Nie mogliśmy jednak wyrazić ich *explicite* bez dogłębnej znajomości sytuacji w środowisk akademickich w poszczególnych krajach. Dlatego poprzestaliśmy na przedstawieniu danych liczbowych w nadziei, że zainspirują do szczegółowych badań w przyszłości.

i jednostek (także tych już nieaktywnych) oraz wprowadzenie do nich i uczelnianych repozytoriów cyfrowych archiwalnych publikacji; dbanie o wprowadzanie bieżących publikacji, a także informacji o projektach, współpracy międzyuczelnianej, aktywności dydaktycznej i współpracy z organizacjami pozarządowymi.

W przypadku starszych publikacji, które nie zostały wydane na licencji otwartego dostępu, sugerujemy renegotiację umów wydawniczych (o ile zostały zawarte!), dzięki czemu nie będzie prawnych przeciwwskazań do upublicznienia tekstów. Nie ma najmniejszego powodu, by publikacje, których wydanie zostało sfinansowane ze środków publicznych (np. materiały pokonferencyjne, monografie wieloautorskie, czasopisma sprzed epoki otwartego dostępu itp.), dziś zwykle o wyczerpanych nakładach, pozostawały w dyspozycji często prywatnych wydawnictw wskutek użyczenia im pełnych praw. Takie publikacje mają szczególną wartość poznawczą i historyczną, więc ich upublicznienie byłoby działaniem w szczególnym interesie społecznym. O tym, jak bardzo potrzebny jest otwarty dostęp do publikacji naukowych w Internecie, przekonaliśmy się zwłaszcza w czasach pandemii koronawirusa, gdy wskutek zamknięcia klasycznych bibliotek zainteresowani nie mogli korzystać ze źródeł drukowanych i byli zdani na zawartość Sieci.

Pedagogika międzykulturowa jest na tyle młodą poddyscypliną naukową, że opracowanie jej polskojęzycznego dorobku od „korzeni” i udostępnienie go przy pomocy uczelnianych repozytoriów, GS, AE i RG, jest nie tylko możliwe, ale wręcz niezbędne. Upowszechnianie publikacji, kreowanie sieci źródeł archiwalnych i bieżących, osób i instytucji możliwych do znalezienia przy pomocy systematycznie utrwalanych w pamięci zbiorowej kategorii pojęciowych (słów kluczowych), społeczna dbałość o markę poddyscypliny oraz wzbogacanie jej kapitału społecznego to wyzwania związane z troską o tożsamość i dziedzictwo środowiska pedagogiki międzykulturowej.

Bibliografia

- Drabek, A. 2012. Wykorzystanie bibliometrii w polityce naukowej. *Biuletyn EBIB*. 3, ss. 1–7.
- Drabek, A. 2013. Do użytku bibliometrycznego... Niebibliograficzne wykorzystanie baz bibliograficznych. W: *Bibliograficzne bazy danych i ich rola w rozwoju nauki. II Konferencja naukowa Konsorcjum BazTech. Poznań, 17–19 kwietnia 2013. Materiały konferencyjne EBIB*. Warszawa: Stowarzyszenie EBIB, ss. 1–12.

- Grabowska, K. i Śliwowski, K. red. 2013. *Wolne licencje w nauce. Instrukcja*. Warszawa: Biblioteka Otwartej Nauki.
- Gusenbauer, M. 2019. Google Scholar to overshadow them all? Comparing the sizes of 12 academic search engines and bibliographic databases. *Scientometrics*. **118** (1), pp. 177–214.
- Gwoźdź, M. 2016. *Liczby polskiego internetu 2016*. <http://zblogowani.pl/wpis/2023462/liczby-polskiego-internetu-2016> (19.08.2019).
http://v2.sherpa.ac.uk/view/repository_visualisations/1.html (19.08.2019).
https://en.wikipedia.org/wiki/Google_Scholar (19.08.2019).
<https://nauka-polska.pl> (19.08.2019).
<https://scholar.google.pl> (19.08.2019).
- Kowalska, M. 2009. Zasoby czasopiśmiennicze w polskich bibliotekach cyfrowych i bibliograficznych bazach danych – koegzystencja, konkurencja czy kooperacja? W: *Bibliograficzne bazy danych: kierunki rozwoju i możliwości współpracy*. Warszawa: Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich, Komisja Wydawnictw Elektronicznych, Redakcja „Elektronicznej Biblioteki” <http://www.ebib.pl/publikacje/matkonf/mat19/kowalska.php> (19.08.2019).
- Ogrodzka-Mazur, E. 2019. Laudacja. W: Ogrodzka-Mazur, E. red. *Tadeusz Lewowicki. Doctor Honoris Causa Universitatis Silesiensis*. Katowice: UŚ, ss. 19–36.
- Racki, G. i Drabek, A. 2013. Cytowania i wskaźnik Hirscha. Gdzie szukać, jak obliczać? *Forum Akademickie*. **2**, ss. 40–43.
- Rozkosz, E. 2014. Serwisy społecznościowe dla naukowców (SSN) na przykładzie ResearchGate i Academia.edu. *Forum Bibliotek Medycznych*. **2**, ss. 16–24.
- Rychlik, M. 2014. Wpływ repozytorium instytucjonalnego na upowszechnianie dorobku naukowego uczelni. W: Odlanicka-Poczobutt, M. i Ziolo, K. red. *Biblioteka akademicka: infrastruktura – uczelnia – otoczenie*. Gliwice: PŚ, ss. 321–335.
- Rychlik, M. 2017. Upowszechnianie dorobku naukowego w repozytoriach i bazach danych – działania komplementarne czy konkurencyjne? W: Soj-kowska, I. i Derfert Wolf, L. red. *Bibliograficzne bazy danych: perspektywy i problemy rozwoju*. Warszawa: Stowarzyszenie EBIB, ss. 1–12.
- Szprot, J. red. 2014. *Otwarta nauka w Polsce 2014. Diagnoza*. Warszawa: Wydawnictwa ICM.

**(Non-)dissemination of the Polish language studies
on intercultural education in the Internet**

Abstract: The article presents the circumstances of disseminating scientific achievements in the Internet on the basis of open access. The authors present the channels of disseminating the scientific output, such as Google Scholar search engine and social networking service for scientists and researchers Academia.edu and ResearchGate.net. The authors' attention is particularly focused on the achievements of intercultural pedagogy in the Polish language included in these channels. They present the results of the analysis of the content of these social networking services and suggestions for the dissemination of the Polish achievements of intercultural educators.

Keywords: intercultural education, intercultural pedagogy, dissemination of achievements, open access

Translated by Jacek Malak